

ABUZƏR XƏLƏFOV

**RESPUBLİKA ELMİ-TEXNİKİ
KİTABXANASI**

70

BAKİ 2001

2001
1324

473
X-47

ABUZƏR XƏLƏFOV
Tarix elmləri doktoru, professor

**RESPUBLİKA ELMİ-TEXNİKİ
KİTABXANASI
(1930-2000)**

*(kitabxananın
70 illiyinə həsr edilmiş qısa tarixi очерк)*

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKİ - 2001

45847

73380

443(2A)

Azərbaycan Respublikası Elmi-Texniki kitabxanasının 70 illik yubileyinə həsr olunur.

Redaktoru: dos. Rasim Kazimov

Abuzər Xələfov. Respublika Elmi-Texniki kitabxanası.

Kitabda Azərbaycanda zəngin tarixi təcrübəyə və mütərəqqi ənənələrə malik olan Azərbaycan Respublikası Elmi-Texniki kitabxanasının 70 illik fəaliyyətinin mühüm mərhələləri işıqlandırılmışdır.

©Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001

RESPUBLİKA ELMİ-TEXNİKİ KİTABXANASININ 70 İLLİYİ

«Keçmişə müraciət - müasir mədəniyyətin ümumi qanunlarındanıdır».
Akademik Azad Mirzəcanzadə

2000-ci il dekabr ayının 12-də ölkəmizin elmi-texniki və mədəni inkişafında xüsusi xidmətləri olan, ən zəngin elm xəzinələrindən biri sayılan Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının 70 illiyi tamam oldu. Bu möhtəşəm yubileyi müstəqil Azərbaycanın elmi ictimaiyyəti və çoxsaylı kitabxanaçılar ordusu böyük təntənə ilə qeyd etdilər.

Yubiley tədbirini kitabın böyük dostu, dövrümüzün ən çox kitab oxumuş adamlarından biri, kitab xəzinəsinin mahir bilicisi, elmin, mədəniyyətin inkişafında və yayılmasında kitabxanaların və kitabxanaçıların rolunun yüksək qiymətləndirilməsinin əsl təəssübkeşi və kitabxananın qocaman oxucusu Azad Mirzəcanzadə açdı. Təntənəli iclası dünya şöhrətli alim, Vətən elminin korifeylərindən biri, Azərbaycan Ali Atesstasiya Komissiyasının sədri, Respublika Nazirlər Kabineti yanında Elm və Texnika Komitəsinin sədri, akademik Azad Mirzəcanzadənin aparması yubileyi daha da şöhrətləndirdi, sadə peşə sahibi olan kitabxanaçıların, bütövlükdə geniş mədəniyyət işçiləri ordusunun sevincinə səbəb oldu.

Akademik Azad Mirzəcanzadə giriş sözündə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının 70 il ərzində

keçdiyi şərəfli yola nəzər salaraq, Azərbaycan elmi-texniki fikrinin inkişafında, elmi-texniki tərəqqidə mühüm rol oynayan nüfuzlu ziyalılar kollektivinin yetişib formalaşmasında, xüsusilə neftçi kadrların hazırlanmasında bu qocaman kitabxananın əvəzedilməz roluna böyük qiymət verdi. O qeyd etdi ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Elm və Texnika Komitəsinin Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası fəaliyyət göstərdiyi onilliklər dövründə ölkəmizdə elm və mədəniyyətin inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermiş, milyonlarla oxucuya, o cümlədən elm və mədəniyyət xadimlərinə, alimlərə, ziyalılara, aspirantlara, tələbələrə, xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrində uğurla çalışan mütəxəssislərə səmərəli xidmət etmişdir. Kitabxanaçı peşəsini cəmiyyətdə mövcud olan peşələrin ən mühümlərindən biri hesab edən görkəmli alim kitabxanaçıların əməyini əsl fədakarlıq nümunəsi kimi dəyərləndirdi. O dedi ki, ötən illər ərzində kitabxanaçılar ayrı-ayrı oxucu qruplarına sosial və elmi-texniki tərəqqinin bütün problemlərinin həllində məqsədyönlü kömək göstərmişlər.

Sonra akademik Azad Mirzəcanzadə kitabxananın 70 illik inkişaf yolu haqqında məruzə etmək üçün sözü RETK-nın direktoru Hicran Əfəndiyevaya verdi. Hicran xanım kitabxananın fəaliyyətini təhlil etdi, ildən-ilə fondun zənginləşməsini, oxucuların sayının artmasını, ölkədaxili və beynəlxalq əlaqələrin genişlənməsini konkret faktlar və rəqəmlər əsasında yubiley iştirakçılarının nəzərinə çatdırdı. Nətiq Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində RETK-nın qarşısında duran təxirəsalınmaz vəzifələrdən də ətraflı danışdı,

elm və texnika sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərən görkəmli mütəxəssisləri RETK ilə sıx əməkdaşlığa çağırdı.

Daha sonra Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, əməkdar mədəniyyət işçisi, Bakı Dövlət Universiteti kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Xələfov, M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasının direktor müavini Solmaz Bağırbəyova, Azərbaycan Respublikası Prezident Aparatı Kitabxanasının müdiri Mail Əhmədov, Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyası Elmi kitabxanasının direktoru Əmin Əfəndiyev, Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Elmi-Texniki İnformasiya İnstitutunun direktor əvəzi Zirəddin Tağıyev, Respublika Elmi-Pedaqoji Kitabxanasının direktoru Tamilla İsmixanova və başqaları çıxış edərək, xalqımızın elmi-texniki tərəqqisində misilsiz rol oynamış Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının 70 illik yubileyini əsl bayram kimi qiymətləndirdilər və bu elm xəzinəsinin kollektivinə öz xoş arzularını bildirdilər.

Professor Abuzər Xələfov öz çıxışında kitabxananın 70 il müddətində keçdiyi şanlı tarixi yola nəzər saldı, onun fəaliyyətini xalqımızın mədəni tərəqqisi tarixində, elmi-texniki fikrin inkişafı və formalaşması sahəsində çox böyük fədakarlıq kimi qiymətləndirdi. O, həmçinin Azərbaycan elminin böyük təəssübkeşi akademik Azad Mirzəcanzadənin respublikamızda kitabxanaşünaslıq elminin inkişafına böyük qayğısını xüsusilə qeyd etdi, ona Azərbaycan kitabxanaşünasları

adından səmimi təşəkkürünü və minnətdarlığını bildirdi.

Yubiley mərasimini yekunlaşdıran akademik Azad Mirzəcanzadə son sözündə Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində RETK-nin kollektivi qarşısında çox böyük vəzifələr durduğunu qeyd etdi. O, qısa müddət ərzində oxuculara xidmət işinin daha da yaxşılaşdırılmasını, kitabxana kitabının hər bir oxucuya çatdırılmasını, kitabxana işinin kompüterləşdirilməsini, RETK-nin internet şəbəkəsinə qoşulmasını, kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsini, o cümlədən müasir texniki avadanlıqların alınmasını, yeni düşüncə tərzinə malik gənc kitabxanaçı kadrların işə cəlb edilməsini məsləhət gördü, kitabxana kollektivinə gələcək fəaliyyətində böyük uğurlar arzuladı.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının 70 illiyinə həsr olunmuş yubiley mərasimi əsl bayram əhval-ruhiyyəsində və elmi yaradıcılıq şəraitində keçdi.

* * *

AZƏRBAYCAN ELMI-TEXNİKİ FİKRİNİN XƏZİNƏSİ

Ölkəmizin respublika əhəmiyyətli statusa malik olan kitabxanaları içərisində Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının özünəməxsus yeri və tarixi rolu olmuşdur. Əsası 30-cu illərdə qoyulmuş bu kitabxana respublikamızın mədəni inkişafında, elmi-texniki fikrin təbliğində, texniki ziyalıların yetişdirilməsində, əhaliyə kitabxana xidmətinin təşkilində xüsusi xidmətlər göstərmiş, minlərlə oxucunun sevimli elm məbədgahına çevrilmişdir. Oxucu nəsilləri bir-birini əvəz etdikcə kitabxana da daim yeniləşmişdir. Geniş oxucu kütləsinin, elmi ictimaiyyətin, ziyalıların hədsiz hörmətini qazanan, yüksək humanist və demokratik prinsiplərə xidmət edən Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası fəaliyyət göstərdiyi 70 il müddətində böyük tarixi yol keçmiş, kitabxana tariximizi öz qiymətli təcrübəsi ilə zənginləşdirmişdir.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının əsası 1923-cü ildə Azərbaycan Mərkəzi İdarəsinin «Neftçilər» klubu yanında qoyulmuşdu. Bu kitabxana

1930-cu ilə qədər ancaq klubun üzvlərinə xidmət edirdi və cəmi 300 nəfər oxucusu var idi.

30-cu illərdə texniki ədəbiyyata artan geniş tələbatla əlaqədar böyük texniki kitabxanaların yaradılması zərurəti meydana çıxmışdı. Respublikamızda ağır sənayenin, xüsusilə neft, maşınqayırma sənayesinin inkişafı, yeni-yeni fabrik və zavodların meydana gəlməsi, texniki tərəqqinin sürətlə genişlənməsi, fəhlələr, mühəndislər, texniki ziyalılar arasında texniki biliyin

təbliği məsələsini ön plana çəkmişdi. Belə bir şəraitdə 1930-cu ildə «Nefçilər» klubunun kitabxanası müstəqil kitabxanaya çevrildi, geniş oxucu kütləsinə, o cümlədən neftçilərə, neft üzrə ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələrinə xidmət etməyə başladı. Kitabxana neft fəhlələrinin texniki ədəbiyyata olan böyük tələbatını nəzərə alaraq kitabı bilavasitə onlara yaxınlaşdırmaq məqsədi ilə 1932-ci ildən başlayaraq böyük texniki müəssisələrin yanında filiallar yaratmağa başladı. Filialların təşkili istehsalatla kitabxananın əlaqəsini genişləndirdi. 30-cu illərdə kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə, kitab fondunun müntəzəm olaraq yeni ədəbiyyatla zənginləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilirdi. Görülən işlər nəticəsiz qalmadı. Əgər müstəqil kitabxana kimi fəaliyyətə başlayarkən fondunda 9.000 nüsxə kitab var idisə, artıq 1932-ci ildə onların sayı 35.000 nüsxəyə çatdırılmışdı. Oxucuların sayı da xeyli çoxalaraq 4257 nəfərə çatmışdı.

1932-ci ildə kitabxananın fəaliyyəti xüsusi qiymətə layiq görüldü və SSRİ Elmi-Texniki Kitabxanasının filialına çevrildi. Bundan sonra kitabxananın funksiyaları xeyli artırıldı və neft kitabxanalarının metodik mərkəzinə çevrildi. 1934-cü ilin iyun ayında Ümumittifaq neft texniki stansiyası kitabxananın müstəqil və dayaq dövlət elmi kitabxanasına çevrilməsi haqqında sərəncam verdi. Bu vaxtdan da kitabxana bilavasitə Ümumittifaq neft-texniki stansiyasına tabe oldu. Bu tədbir kitabxananın gələcək inkişafı üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Kitabxana neft üzrə SSRİ-də dayaq kitabxanası kimi fəaliyyət göstərməyə başladı.

Kitabxana Azərbaycan Neft Sənayesinin fəhlə, qulluqçu və mütəxəssisləri ilə yanaşı, digər neft ra-

yonlarına da xidmət etməyə başladı. O, Qroznı, Krasnodar, Kuybişev, Batumi və s. şəhərlərdəki neft kitabxanalarına metodik köməklik göstərməklə yanaşı, kitabxanalararası abonement vasitəsi ilə də kitabla xidmət edirdi. Kitabxana 1939-cu ildə 45 kitabxanalararası abonement vasitəsi ilə 697 kitab göndərmişdi.

Kitabxananın dayaq kitabxanasına çevrilməsi onun qarşısına yeni vəzifələr: filial kitabxanalarının işini yenidən qurmaq, kitabxanalararası abonentini yaxşılaşdırmaq, onun xidmət coğrafiyasını genişləndirmək və respublikanın texniki kitabxana şəbəkəsinə metodiki rəhbərliyi təkmilləşdirmək vəzifələrini qoymuşdu. Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün kitabxana 30-cu illərdə öz fəaliyyətini xeyli genişləndirmiş, maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmişdi. Əgər kitabxananın fondunda 1933-cü ildə 31.634 nüsxə ədəbiyyat var idisə, onların sayı 1938-ci ildə 49.481 nüsxəyə, 1940-cı ildə isə 56.240 nüsxəyə çatmışdı. Beləliklə, 30-cu illərin ikinci yarısında kitabxananın fondu 2 dəfəyə qədər artmışdı ki, bu da kitabxananın fəaliyyətinin genişlənməsi, ilk növbədə isə neft fəhlələrinə və mühəndislərə kitabxana xidmətinin yaxşılaşdırılması üçün əlverişli şərait yaratmışdı. Müharibədən əvvəlki illərdə kitabxana öz fəaliyyətini bilavasitə Azərbaycan neftçilərinin yüksək neft məhsulu əldə etmək uğrunda apardıqları mübarizəyə həsr etmiş, texniki tərəqqiyə, əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi prosesinə xidmət etmişdir. Bu dövrdə kitabxananın fəaliyyətinin əsas göstəricisi olan oxuculara xidmət

işinin keyfiyyəti xeyli yüksəldilmişdi. Oxucuların sayı və kitab verilişi xeyli artmışdı. Əgər kitabxana 1933-cü ildə 4.257 nəfər oxucuya xidmət etmiş və onlara 35.000 nüsxə kitab vermişdisə, 1940-cı ildə 4.519 nəfər oxucuya 89.305 nüsxə kitab vermişdi.

30-cu illər kitabxananın həyatında məlumat - biblioqrafiya işinin təşkili ilə də əlamətdar olmuşdur. 1934-cü ildə kitabxananın yanında məlumat - biblioqrafiya şöbəsi yaradıldı. Artıq 1940-cı ildə məlumat - biblioqrafiya şöbəsində sistemli, əlifba, predmet kataloqları və bir sıra biblioqrafik kartotekalar mövcud idi. 1934-cü ildə ayrı-ayrı müəssisələrə 374 ədəbiyyat göstəricisi və 1.722 ədəbiyyat siyahısı göndərilmişdi. 1936-cı ildən kitabxanada Azərbaycan neft təsərrüfatına dair ölkəşünaslıq biblioqrafiyası aparılmağa başladı. Bu işin müvəffəqiyyətli təşkili neft sənayesinin səmərəliliyinin artırılmasına müsbət təsir göstərmişdi.

30-cu illərdə kitabxana həmçinin respublika elmi-texniki kitabxanalarının metodik mərkəzi kimi də formalaşmışdı. Kitabxana SSRİ neft kitabxanalarının dayaq kitabxanası olduğundan, onun fəaliyyətində texniki kitabxanaların elmi - metodik təminatı da mühüm yer tuturdu.

1935-ci ildən başlayaraq kitabxanaya xüsusi metodistlər və təlimatçılar ştatı verilməsi metodik işin səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlməsinə səbəb oldu. 1940-cı ildə kitabxana 77 texniki kitabxananın 39-na metodik rəhbərlik edirdi.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının tarixində Böyük Vətən müharibəsi illəri yəni 1941-1945-ci illər xüsusi mərhələ təşkil edir. İlk günlərdən öz işini

müharibənin qarşıda qoyduğu vəzifələrə uyğun quran kitabxananın əməkdaşları hər cür çətinliyə baxmayaraq respublikamızın neft sənayesinin inkişafına, Azərbaycan neftçilərinin texniki ədəbiyyatla təmin edilməsinə böyük töhfə vermişdilər. Müharibənin ilk günlərindən öz işini Bakı şəhərinin ayrı-ayrı texniki müəssisələrinə, böyük neft mədənlərinə, neft emal edən zavodlara keçirən kitabxana səyyar fondların və kitabxana fillallarının köməyi ilə kitab təbliği sahəsində böyük işlər aparır, əhaliyə kitabxana xidməti işini yüksək səviyyədə təşkil etməyə çalışırdı. Müharibə şəraitindən doğan mövcud çətinliklər kitabxana işçilərinin böyük vətənpərvərlik səyi nəticəsində kitabxananın iş ahəngini poza bilməmişdi. Kitabxana müntəzəm olaraq yeni ədəbiyyatla zənginləşir, oxuculara xidmət işinin səmərəliliyini artırır, yeni oxuculara xidmət etməyi ön plana çəkir, məlumat-biblioqrafiya və elmi-metodik işi gücləndirirdi.

Kitabxana 1941-1945-ci illərdə 16 min nüsxəyə qədər yeni ədəbiyyat almışdı. 1943-cü ildən başlayaraq kitabxana xarici dillərdə ədəbiyyat almağa da ciddi səy göstərirdi. Kitabxananın 19 adda texniki jurnal alması oxucuların müasir elmi informasiya ilə təmin edilməsi, yeni texniki yeniliklər, kəşflər haqqında məlumat alması üçün şərait yaradırdı.

Müharibə respublikamızın neft sənayesi qarşısında ölkənin və hərbi texnikanın yanacağa olan ehtiyacını ödəmək kimi mühüm vəzifə qoymuşdu. Bu mühüm vəzifənin həllində kitabxana mühəndis-texniki işçilərə və neft fəhlələrinə böyük əməli yardım göstərirdi. Mütəxəssislərə və texniki fəhlələrə verilən hər

bir texniki kitab yeni ideyanın meydana gəlməsinə, əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsinə, texniki qəzaların aradan qaldırılmasına kömək etmək idi. Məhz buna görə ki, kitabxananın kollektivi müharibə illərində oxuculara xidmət işini ön plana çəkmişdi. Bu dövrdə hər cür çətinliyə baxmayaraq kitabxananın oxucuları və onlara verilən kitabların miqdarı müntəzəm olaraq artmışdır. Kitabxana müharibə illərində 9 mindən artıq oxucuya xidmət etmiş və onlara 800-ə yaxın kitab vermişdir.

Kitabxana mütəxəssislərə məlumat-bibliografiya xidmətini yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə 1941-ci ildə "Azərneft" in yanında məlumat kitabxanası açmışdı. Bu kitabxana müntəzəm olaraq dövrü nəşrlərlə, yeni texniki kitablarla təchiz edilirdi. Kitabxana bu dövrdə həmçinin Bakıda yerləşən hərbi qəspitallara və çağırış məntəqələrinə də böyük köməklik göstərirdi. Kitabxana oxucular arasında kitabı təbliğ etmək üçün geniş kütləvi işlər aparırdı.

Kütləvi işlər içərisində kitab sərgilərinin təşkili öz çevikliyi və səmərəliliyi ilə fərqlənirdi. Kitabxana müharibə illərində 653 sərgi təşkil etmiş və bu sərgilərdə təqribən 40.000-ə qədər kitab, jurnal və s. materiallar nümayiş etdirmişdir. Müharibə illərində kitabxananın fəaliyyətində oxuculara məlumat-bibliografiya xidmətinin təşkili də mühüm iş formalarından olmuşdur. Kitabxana «Müharibə və neft» adlı kataloq tərtib etmişdi ki, bu kataloqdan o dövrün bütün neft mütəxəssislərinin istifadə etdiyini desək səhv etmərik. Kitabxana 1941-1945-ci illərdə oxuculara 12.894 şifahi və 216 yazılı məlumat vermişdir. Respublika Elmi-

Texniki Kitabxanasının müharibə dövründə apardığı işlər içərisində respublikamızın texniki kitabxanalarının metodik təminatında iştirakı mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdi. Kitabxanada texniki kitabxanalara metodik kömək göstərmək üçün xüsusi metodist ştatı ayrılmışdı. Metodist kitabxanaların işi ilə tanış olur, onların ehtiyac və tələbatını öyrənir və onlara metodik köməklik göstərirdi. Kitabxanada vaxtaşırı müşavirələr və seminarlar keçirilir, təcrübəsiz kitabxana işçiləri üçün qısa müddətli kurslar açılırdı.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının müharibə illərindəki fəaliyyəti və kitabxana kollektivinin fədakar əməyi dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, kitabxana işçilərindən 4 nəfəri "Böyük Vətən müharibəsində fədakar əməyə görə" medalı ilə təltif edilmişdi.

Böyük Vətən müharibəsi qələbə ilə başa çatdıqdan sonra Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının həyatında yeni inkişaf mərhələsi başladı. Ölkədə xalq təsərrüfatının, xüsusilə neft sənayesinin bərpa və inkişaf etdirilməsi üçün dövlət böyük tədbirlər planı hazırladı. Bu planda texniki kitabxanaların bərpa və inkişaf etdirilməsi də öz əksini tapmışdı. İlk növbədə kitabxananın maddi - texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə, neft sənayesinə xidmət edən texniki kitabxana şəbəkəsinin genişləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilirdi. Kitabxana işinə ayrılan vəsait xeyli artırılmışdı ki, bu da kitabxanaya öz fondunu ardıcıl olaraq yeni texniki ədəbiyyatla və jurnallarla komplektləşdirmək imkanı vermişdi.

Kitabxana 1946-1951-ci illər arasında 41.798 nüsxə yeni ədəbiyyat almağa müvəffəq olmuşdu. Kitabxana fondu 1946-cı ildəki 76.525 nüsxədən 1952-ci ildə 117.401 nüsxəyə çatmışdı. Neft sənayesinin bərpası və inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədar mütəxəssislərdə yeni texniki ixtiralar, texniki tərəqqi sahəsində ən son elmi-məlumatlara böyük tələbat əmələ gəlmişdi. Belə məlumatlara isə bilavasitə dövrü nəşrlərdə yer verildiyindən mütəxəssis oxucuların dövrü nəşrlərə sorğusu xeyli çoxalmışdı. Kitabxana öz oxucularının tələbatını ödəmək məqsədi ilə Sovet İttifaqında nəşr edilən texniki jurnallara, xüsusilə neftə dair dövrü nəşrlərin əldə edilməsinə diqqət yetirirdi. Belə nəşrlərin əldə edilməsinə böyük vəsait tələb edilməsinə baxmayaraq «Azərneft» bu iş üçün xeyli vəsait ayırmışdı. Kitabxana 1946-1951-ci ildə 7.614 nüsxə texniki jurnal almışdı ki, bu da o dövr üçün çox böyük rəqəm idi.

Kitabxana müharibədən sonrakı illərdə oxuculara xidmət işini yaxşılaşdırmağa müvəffəq olmuş, xidmət işinin keyfiyyətini yüksəltmişdi.

Kitabxanaya yeni oxucular, xüsusilə neft sənayesində işləməyə başlamış gənc oxucular gəlməyə başlamışdı. Kitabxana gənclərin oxucular sırasına qəbul edilməsinə, kitabxananın filiallarında, zavodlarda, texniki müəssisələrdə gənclərə xidmət işinə xüsusi qayğı göstərirdi. Kitabxananın gördüyü tədbirlər nəticəsiz qalmırdı. Onun oxucuları ilbəil artır, kitab verilişi çoxalırdı. Kitabxananın daimi oxucularının sayının artması kitab dövriyyəsinin çoxalmasına, texniki-tərəqqidə iştirak edən mühəndis texniki işçilərin və yenilikçi

fəhlələrin ümumi səviyyəsinin yüksəldilməsinə səbəb olurdu.

Kitabxana 6 il müddətində 8.802 oxucuya xidmət etmiş, onlara 700 min nüsxəyə qədər kitab vermişdi. Bu, kitabxananın yüksək xidmət fəaliyyətini xarakterizə edən rəqəmdir.

Kitabxananın müharibədən sonrakı illərindəki fəaliyyətində məlumat-bibliografiya, informasiya işinin təşkili və texniki kitabxana şəbəkəsinə metodik rəhbərlik mühüm yer tuturdu. Bu dövrdə aparılan yenidənqurma işləri kitabxana oxucularında informasiyaya

yaya olduqca böyük tələbat əmələ gətirmişdi. Kitabxana köhnə ənənəvi üsullarla bu böyük işin öhdəsindən gələ bilmədiyi üçün oxucuların informasiyaya olan tələbatını ödəmək məqsədi ilə bu işi xeyli canlandırmış, yeni iş forma və metodlarından istifadə etməyə başlamışdı. Kitabxana texnikanın müxtəlif sahələrinə dair bibliografik göstəricilər, tövsiyə siyahıları, yeni ədəbiyyat bülletenləri tərtib edir, müxtəlif elm sahələrinə dair bibliografik kartotekalar yaradır, informasiya vasitələrindən istifadə etmək qaydalarını öyrənmək üçün söhbətlər, metodik müşavirələr keçirirdi. Yeni ədəbiyyatın sərgisinin təşkil edilməsinə və kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyatın bülleteninin tərtib edilib müəssisələrə göndərilməsinə xüsusi diqqət yetirilirdi.

Həmçinin kitabxana "Azərneft" Birliyinə tabe olan texniki kitabxanalara metodik rəhbərlik edir, onların işinin yaxşılaşdırılması üçün xüsusi tədbirlər hazırlayıb həyata keçirirdi. Vaxtaşırı keçirilən metodik müşavirələr, yoxlamalar, kitabxanalara göndərilən

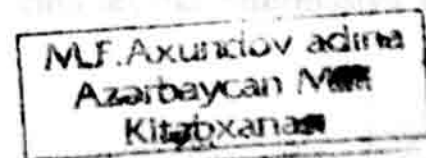
metodik məktublar, tövsiyə siyahıları əsas iş formalarından idi. Beləliklə, kitabxanaçılar da öz sadə əməkləri ilə, bilavasitə elmi-texniki tərəqqidə, cəmiyyətin ümummədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində iştirak edir, kitabxananın mədəniyyətimizin, elmimizin, texnikamızın inkişafında mühüm müəssisə kimi fəaliyyətini daha da inkişaf etdirirdilər.

50-ci illər respublikamızda iqtisadiyyatın, elmin, mədəniyyətin, elmi-texniki tərəqqinin daha sürətlə inkişaf etdiyi illər olmuşdur. Məhz bu illər mədəniyyətimizin ayrılmaz hissəsi olan kitabxana işi sahəsində tərəqqi və inkişaf illəri kimi xarakterizə olunur. Respublikamızda sənayenin sürətlə inkişafı, fabriklərdə və zavodlarda, mədənlərdə və tikintilərdə yeni texnikanın tətbiqi, texniki və ali ixtisas məktəblərinin artması, texniki ziyalıların sayının çoxalması və elmi-texniki tərəqqinin daha böyük miqyas alması nəticəsində texniki ədəbiyyata, texniki biliklərin təbliğinə daha böyük tələbat əmələ gəlmişdi. Bu böyük tələbatı ödəmək üçün ayrı-ayrı nazirliklər, idarə və müəssisələr, fabrik və zavodlar texniki kitabxanalar təşkil etməyə başlamışdılar. Artıq 1958-ci ildə respublikamızda sənaye müəssisələrinin 175 elmi-texniki, texniki və tədris kitabxanaları var idi. Bu kitabxanaların 35-i Neft Sənaye Nazirliyində, 140-ı isə digər sənaye müəssisələrində yerləşirdi. 50-ci illərdə elmi-texniki kitabxanaların maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsi, yeni binalarla, ixtisaslı kadrlarla təmin edilməsi sahəsində çox iş görülmüşdü. Bu kitabxanalar içərisində aparıcı rolu respublika Neft Sənayesi nazirliyinin Mərkəzi Elmi-Texniki Kitabxanası oynayırdı. Bu kitabxana

nəinki respublikamızda, demək olar ki, SSRİ-də ən böyük neft kitabxanalarından biri idi. Mühəribədən sonrakı illərdə kitabxana bütün texniki sahələrin mərkəzi kitabxanasına çevrilmişdi. Kitabxananın komplektləşdirilməsinə, elm və texnika sahəsinə dair ədəbiyyat almasına diqqət yetirilməsi onu universal elmi - texniki kitabxanaya göndərmişdi.

Məhz buna görə ki, 1957-ci ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti çox haqlı olaraq bu kitabxananın Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrilməsi və ona rəhbərliyin Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Elm və Texnika Komitəsinə verilməsi haqqında qərar qəbul etdi. Bu qərarla həmçinin Respublika Elmi-Texniki Kitabxanalarına metodik rəhbərlik bu kitabxanaya həvalə edildi. Heç şübhəsiz ki, kitabxananın respublika statusu alması, onun gələcək inkişafını təmin etməklə yanaşı qarşısında respublika əhəmiyyətli kitabxana kimi çox böyük vəzifələr qoydu. Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün kitabxana yeni oxucuların: fəhlələrin, səmərələşdiricilərin, mühəndislərin, alimlərin, tələbələrin cəlb edilməsinə xüsusi diqqət yetirir, onların kitaba və dövrü mətbuata tələbatlarını qüsursuz yerinə yetirməyə çalışırdı. Bu vəzifələr kitabxana fəaliyyətinin xarakter və xüsusiyyətlərini dəyişmiş, onu daha da səmərələşdirmişdir. Kitabxananın Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasına çevrilməsi onun xidmət miqyasını, fondunun profilini və oxucuların tərkibini də dəyişdirdi. Kitabxananın fondu universal xarakter daşımağa başladı və sürətlə artdı. Əgər kitabxananın fondunda 1953-cü ildə 89. 010 nüsxə ki-

45847



tab var idisə, onun sayı 1958-ci ildə 221.149 nüsxəyə çatmışdı.

50-ci illərdə respublikamızın texniki ziyalılarının xarici texniki ədəbiyyata və texniki dövrü mətbuata olan ehtiyacının artması, dövrün tələbi idi. Artıq Azərbaycan alimləri, mühəndis - texniki işçiləri, texniki ali məktəb tələbələri içərisində xarici dili yaxşı bilən oxucular var idi. Kitabxana öz oxucularının xarici ədəbiyyata tələbatını ödəmək üçün xarici dillərdə kitab almağa başladı. 1958-ci ildə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fondunda 31.247 nüsxə xarici dillərdə kitab var idi. Kitabxana xarici dillərdə kitablardan mühəndis - texniki işçilərin istifadəsini asanlaşdırmaq məqsədi ilə onlara tərcümə işində də kömək göstərirdi. Kitabxana həmçinin texniki ədəbiyyatın xüsusi növləri: patent, standart və sənaye avadanlığı kataloqlarının oxucuların istifadəsinə verilməsini təşkil etməyə müvəffəq olmuşdu. Təkcə 1957-1958-ci illərdə oxuculara 7.511-nüsxə ədəbiyyat verilmişdi.

50-ci illərdə kitabxananın fəaliyyətində dövrü nəşrlərlə iş xüsusi yer tuturdu. Bu, bilavasitə cəmiyyətin inkişafında meydana gələn yeni problemlərlə əlaqədar idi. Belə ki, respublikamızın texniki ziyalıları xarici ölkələrdə baş verən texniki nailiyyətlərin öyrənilməsinə xüsusi əhəmiyyət verirdilər. Bu məsələ ilə əlaqədar rəqəmlərə diqqət yetirək. 1958-ci ildə kitabxananın fondunda 77.780 nüsxə dövrü nəşr toplanmış və 1957-1958-ci illərdə oxuculara 62.860 nüsxə dövrü nəşr verilmişdi.

Kitabxananın respublika əhəmiyyətli kitabxanaya çevrilməsi onun inkişafında böyük canlanmaya səbəb

olmuşdu. Kitabxanada aparılan məlumat-bibliografiya və kütləvi işlərin kəmiyyət və keyfiyyətində ciddi dəyişiklik baş vermiş, onun səmərəliliyi xeyli artmışdı. Təkcə 1957-58-ci illərdə 6 oxucu konfransı keçirilmiş, 681 mövzu və yeni kitabların sərgisi təşkil edilmiş, 3.971 əyani təbliğat vasitəsi tərtib edilmiş, 20 yeni kitabın icmalı keçirilmiş, 103 yazılı, 19.957 şifahi bibliografik məlumat verilmişdir. Bütün bu tədbirlər kitabxananın işinə olduqca müsbət təsir göstərmiş, kitabxananın oxucularının sayı və kitab verilişi muntəzəm olaraq artmışdır. Əgər 1953-cü ildə kitabxana 1.785 nəfər oxucuya xidmət etmiş və onlara 98.063 nüsxə kitab vermişdisə, 1958-ci ildə oxucuların sayı 5.081 nəfərə, kitab verilişi isə 162.889 nüsxəyə çatmışdı. Bütün bu göstəricilərinə görə kitabxana dafələrlə SSRİ miqyasında keçirilən sosializm yarışının qalibi hesab edilmişdir. Belə bir faktı qeyd etmək yerinə düşər ki, kitabxana 1957-ci ildə SSRİ Neft Sənaye Nazirliyinin 268 kitabxanası arasında keçirilmiş baxışın qalibi elan edilmiş, xüsusi diplomla mükafatlandırılmışdır.

60-cı illər Respublika Elmi-texniki Kitabxanasının fəaliyyətində yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. Bu mərhələ respublikanın informasiya məkanında meydana çıxan yeni proseslərlə əlaqədar idi. XX əsrin ikinci yarısından başlayaraq dünyanın qabaqcıl ölkələrində baş verən informasiya partlayışı və onun idarə olunması ilə bağlı fəaliyyət sahəsinin formalaşması Sovetlər İttifaqında da geniş əks-səda doğurmuşdu.

SSRİ-də informasiya məkanının sahəsini idarə edən sovet elmi-texniki informasiya orqanları yaran-

mağa başladı. Elmi-texniki kitabxanalar da yeni yaradılmış orqanların idarəsinə verildi.

Doğrudur, bu təcrübə özünü doğrultmadı. Kitabxanalar öz statuslarına qaytarılaraq müstəqilləşdi. Ancaq bu integrasiya prosesi xeyli davam etdi və elmi-texniki kitabxanaların informasiya mərkəzi kimi formalaşmasına ciddi təsir göstərdi. Elmi-texniki kitabxanalar informasiya mərkəzi kimi cəmiyyətin inkişafında mühüm rol oynamağa başladılar. Kitabxanaların elmi-texniki informasiya mərkəzlərinə çevrilməsi onların qarşısında olduqca mühüm vəzifələr qoymuşdu. Dövlət orqanları elmi-texniki kitabxanaların maddi-texniki bazalarının möhkəmləndirilməsinə, yeni ədəbiyyatla zənginləşməsinə, dövrü mətbuatla müntəzəm olaraq təmin edilməsinə ciddi diqqət yetirirdilər.

1966-cı ilin 29 noyabrında SSRİ Nazirlər Soveti "Elmi-texniki informasiyanın ümumdövlət sistemi haqqında" qərar qəbul etdi. Bu qərara müvafiq olaraq Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası elmi-texniki informasiyanın ümumdövlət sistemində qoşuldu. Məhz bu dövrdən başlayaraq kitabxananın fəaliyyəti Azərbaycan Elmi-Texniki İnformasiya İnstitutu ilə integrasiya edilməyə başladı. İnformasiya İnstitutu ilə kitabxananın birgə işi kitabxananın fəaliyyətində elmi-texniki informasiya işinin daha aparıcı yer tutmasına səbəb oldu ki, bu da kitabxananın oxuculara xidmətin təşkili sahəsində keyfiyyət dəyişikliklərinin meydana çıxmasını təmin etdi və kitabxana işində informasiya funksiyasının daha da zənginləşməsinə səbəb oldu. Kitabxananın informasiya fəaliyyətini gücləndirmək məqsədi ilə 1965-ci ildə kitabxanada Patent ədəbiyyatı

fondu yaradıldı. Bu fondun yaradılması mütəxəssislərə informasiya xidmətini xeyli yaxşılaşdırdı və onların vaxtına qənaət etmək imkanı yaratdı.

İxtisaslaşdırılmış Patent Fondu dünyanın 35 ölkəsinin 27 dildə Beynəlxalq və Avropa patent idarəsinin sənədləri, həmçinin müəllif şəhadətnamələri ilə komplektləşdirilirdi. Respublikada yeganə fond olan Patent fondundan respublikanın müəssisə və təşkilatları müvəffəqiyyətlə istifadə edirdilər.

1969-cu ildə kitabxanada yaradılmış respublika standartlar və normativ - texniki sənədlər fondu böyük elmi və təsərrüfat əhəmiyyətinə malik idi. Yerli və xarici ölkə normativ - texniki sənədləri və standartlarla komplektləşən bu fond böyük informasiya əhəmiyyətinə malik olmaqla respublikada mütəxəssislərin tələbatını ödəyən yeganə müəssisə idi.

Kitabxananın 60-cı illər fəaliyyətində diqqətəlayiq işlərdən biri 1968-ci ildə Azərbaycanda ilk dəfə olaraq "Məlumatın seçilib yayılması" avtomatlaşdırılmış informasiya sisteminin yaradılması olmuşdur. Bu sistem Elmi-Texniki İnformasiya İnstitutu ilə birlikdə elektron-hesablama maşınlarından istifadə etməklə həyata keçirilirdi. Bu sistemin köməyi ilə respublikamızın yüzlərlə sənaye müəssisələri, elmi işçiləri, mühəndis - texniki işçiləri dünya elmi-texniki sənədləri üzrə operativ informasiya ilə təmin edilirdilər.

Bu sistem əsasında 707 abonentə maqnit lentlərində müxtəlif informasiya mərkəzlərindən alınan informasiyalara dair signal məlumatları verilir. Respublikanın nazirlik və baş idarələrinin, müəssisə və təşki-

latların rəhbərləri, aparıcı mütəxəssisləri bu sistem üzrə əsas abonentlər idilər.

Həmin şöbədə respublikanın rəhbər işçiləri üçün informasiya xidməti də təşkil edilir, onlar üçün xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələri üçün icmallar hazırlanırdı.

Bu sistemin yaranması və fəaliyyəti respublikamızda elmi-texniki informasiya sahəsində yeni iş forma və üsullarının meydana gəlib inkişaf etməsi üçün şərait yaradı, respublikamızın digər kitabxanaları da bu üsullardan istifadə etməyə başladılar. Həmçinin 60-cı illərdə kitabxanada kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi üçün rüşeym halında olsa da tədbirlər görülməyə başlanmış, kitabxana elektron-hesablayıcı maşınlarla, sürət çıxaran aparatlarla və digər texniki vasitələrlə təmin edilməyə başlamışdı.

Məlumdur ki, kitabxananın bütün xidmət fəaliyyətinin əsasında yaxşı komplektləşdirilmiş və müntəzəm olaraq təzələnen və təkmilləşdirilən fond durur. 60-cı illərdə kitabxananın komplektləşdirilməsi işi xüsusi diqqət mərkəzində olmuş, yeni ədəbiyyatın fonda daxil olunması ön plana çəkilmişdir. 60-cı illərdə kitabxananın fondu həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət cəhəti ilə artmışdı. Əgər kitabxananın fondunda 1959-cu ildə 263.751 nüsxə çap vahidi var idisə, onların sayı 1970-ci ildə 3.820.016 nüsxəyə çatmışdı. On il müddətində kitabxananın fondu 3.599.341 nüsxə artmışdır.

60-cı ildə kitabxana fondunun komplektləşdirilməsi, informasiya və məlumat - bibliografiya işlərinin

təşkili sahəsində aparılan kompleks tədbirlər oxuculara xidmət işinin keyfiyyət və kəmiyyət cəhətləri yaxşılaşdırılması üçün geniş imkanlar açmışdı.

Bu dövrdə oxucuların sayı və kitab dövriyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə artmış, oxuculara verilən «rədd» cavabları xeyli azalmışdı. Əgər kitabxananın 1959-cu ildə 6.011 nəfər oxucusu olmuş, onlara 198.774 nüsxə kitab verilmişdirsə, 1970-ci ildə 6.322 nəfər oxucuya 391.265 nüsxə kitab verilmişdir. Kitabxana 60-cı illərdə kütləvi işlərin aparılmasına diqqəti artırmışdı. Təkcə 1970-ci ildə 465 kitab sərgisi təşkil edilmişdi. Kitabxana "məlumatın seçilib yayılması" sistemi üzrə apardığı işi xeyli təkmilləşdirmiş, 1970-ci ildə 1.111 abonentə xidmət etmişdi.

Göstərilən dövrdə kitabxananın kadr tərkibi də xeyli təkmilləşmişdi. Kitabxana işçiləri sırasında ali və orta ixtisas təhsilli kitabxana işçilərinin sayı artmış, kadrların tərkibi gəncləşmişdi. Əgər 1959-cu ildə kitabxananın 21 nəfər işçisi var idisə, onların sayı 1970-ci ildə 90 nəfərə çatmışdı ki, bunların 76 nəfərini kitabxanaçılar təşkil edirdi.

Kitabxana işçilərinin 54 nəfərinin ali təhsili var idi. Bunlardan 36 nəfərinin ali kitabxanaçılıq təhsili olmuşdur. Kitabxanaçı kadrların sayının belə əsaslı şəkildə artması, onun tərkibində böyük keyfiyyət dəyişikliklərinin baş verməsi, heç şübhəsiz ki, 60-cı illərdə kitabxananın elmi-metodik potensialını xeyli yüksəltmiş, onun respublika kitabxanası kimi yerini və mövqeyini möhkəmləndirmişdi. Bu proses həmçinin kitabxananın metodik fəaliyyətinə də ciddi təsir göstərmiş, onun respublikanın bütün elmi-texniki kitabxanalarının

metodik mərkəzi kimi rolunu artırmışdı. 1969-cu ildə kitabxananın metodik kabinetinin metodik şöbə kimi yenidən təşkili dediklərimizə əyani sübutdur.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının tarixində mühüm mərhələlərdən biri də 70-80-ci illər olmuşdur. Bir sıra ciddi nöqsanlara, maliyyə çətinliklərinə, pedaqoji qüsurlara baxmayaraq, ümumiyyətlə, 70-80-ci illər Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafı illəri kimi xarakterizə edilir.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fəaliyyətində bu inkişaf prosesi daha ciddi hiss edilirdi. Həmçinin 70-80-ci illərdə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası ilə yanaşı orlaraq respublikamızda böyük elmi-texniki kitabxana şəbəkəsi bir sistem kimi formalaşmış, əhaliyə texniki ədəbiyyatla xidmət işi dövrün mühüm amilinə çevrilmişdir. Əlbəttə, bu proses öz-özünə yaranmırdı, bu, dövrün sosial tələbi, sifariş idi. Elmi-texniki tərəqqi texniki biliklərə böyük tələbat əmələ gətirmişdi. Bu tələbatın ödənilməsi böyük dövlət əhəmiyyəti kəsb etmişdi. XX əsrin 70-80-ci illəri bütün dünyada və SSRİ məkanında informasiya partlayışı illəri kimi xarakterizə olunduğundan informasiya müəssisələri olan kitabxanalara diqqət artmaya bilməzdi. Məhz bu dövr respublikamızda da kitabxana işinin inkişafı sahəsində mühüm iz qoydu. Bu izi biz Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fəaliyyətində də görürük.

70-80-ci illərdə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə diqqət xeyli artırılmış, bu sahəyə ayrılan maliyyə vəsaiti çoxalmışdı. Bu da kitabxanaları yeni texniki va-

sitələrlə, avadanlıqla təmin etmək, ilk növbədə isə kitabxana fondunu zənginləşdirmək imkanı vermişdi. Kitabxananın binasının yaxşılaşdırılması və sahəsinin genişləndirilməsi üçün tədbirlər görülmüşdü. Əgər 1971-ci ildə kitabxananın istifadə etdiyi ümumi sahə 550 kv. metr idisə 1975-ci ildə 1.786 kv.metrə çatmışdı. Bu respublika Patent fonduna və Standartlar fonduna ayrılmış sahələrin hesabına əldə edilmişdi. Kitabxananın SSRİ və Azərbaycan SSR kitabxana kollektorlarından, həmçinin ittifaqın və respublikamızın kitab mağazalarından kitab almaq imkanı var idi. Bu da kitab fondunun keyfiyyətli və ardıcıl komplektləşdirilməsinə imkan yaradırdı.

Kitab fondunun artımını bu rəqəmlərdən görmək olar. Əgər kitabxananın fondunda 1970-ci ildə 3.958.588 nüsxə çap vahidi var idisə, 1980-ci ildə 11.726.247 çap vahidi 1989-cu ildə isə 19 milyondan artıq çap vahidinə çatmışdı. Bunun 10 milyondan artığı texniki ədəbiyyatın və sənədlərin xüsusi növünə aid idi. Bu dövrdə kitabxananın strukturunda da böyük dəyişikliklər baş vermişdi. Kitabxananın Naxçıvan Muxtar Respublikasında və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində filialları açılmışdı. Filialların işinə kitabxana xüsusi diqqət yetirir, öz fondundan filiallara kitablar ayırır, onların komplektləşdirilməsinə xüsusi qayğı göstərirdi.

Görülən bütün tədbirlər oxuculara xidmət işinin yaxşılaşdırılmasına ciddi təsir göstərmişdi. Oxucuların sayı və kitab verilişi xeyli çoxalmışdı. Bunu aşağıdakı rəqəmlərdən görmək olar. Oxucuların sayı 1970-ci ildə 6.322 nəfər, 1975-ci ildə 9.821 nəfər, 1979-cu ildə

21.546 nəfər olmuş, həmin oxuculara 1970-ci ildə 391.265 nüsxə, 1975-ci ildə 302.260 nüsxə, 1979-cu ildə 4 milyon 500 nüsxə kitab verilmişdir.

Kitabxana bu dövrdə də əvvəlki illərdə olduğu kimi təcrübədə özünü doğrultmuş ənənəvi iş üsullarından da istifadə edirdi. Oxuculara xidmət işini günün tələbləri səviyyəsinə çatdırmaq, oxucuların durmadan artan sorğularına cavab vermək üçün kütləvi tədbirlərdən, kitab sərgilərindən, söhbətlərdən, oxucu konfranslarından, metodik konfranslardan, metodik məktublardan, məlumat-bibliografiya işinin bütün forma və üsullarından istifadə edirdi. Kütləvi tədbirlər içərisində kitab sərgiləri mühüm yer tuturdu.

1970-ci ildə kitabxana 2400-dən artıq kitab sərgisi təşkil etmişdi. Gəncədə, Sumqayıtda, Xankəndində elmi-texniki ədəbiyyatın təbliğinin səmərəliliyinə dair elmi-texniki konfranslar keçirmişdi. Həmçinin Bakı şəhərinin ayrı-ayrı müəssisələrində yığıncaqlar, seminarlar, mühazirələr təşkil edirdi. Kitabxana geniş məlumat-bibliografiya və informasiya işi aparırdı. Təkcə 1976-1979-cu illərdə oxucular üçün 193 arayış, 70-ci illərdə həmçinin 10-dan artıq bibliografik göstərici tərtib edilmişdi. Kitabxana M.F.Axundov adına Respublika Kitabxanası ilə birlikdə "Məlumat bülleteni" buraxırdı.

70-ci illərdə məlumatın seçilib yayılması sistemi üzrə oxuculara xidmət xeyli genişlənmiş və oxucuların böyük marağına səbəb olmuşdur. 1979-cu ildə bu sistem üzrə kitabxananın 5.984 abonenti olmuşdur ki, bunun 1.932-si kollektiv, 4052-si isə fərdi abonent idi.

70-80-ci illərdə kitabxananın fəaliyyətində respublikanın elmi-texniki kitabxana şəbəkəsinə rəhbərlik mühüm yer tutmuşdur. 1989-cu ildə respublikamızda əvvəlki dövrdən fərqli olaraq geniş Elmi-texniki kitabxana şəbəkəsi meydana gəlib formalaşmışdı. Respublikada 187 texniki kitabxana vardı. Bu şəbəkə respublikamızın Elmi-texniki həyatında, texniki fikrin inkişafında mühüm rol oynamaqla yanaşı, istehsalatın inkişafına, texniki tərəqqiyə, texniki kadrların hazırlanmasına da yaxından kömək edirdi. Texniki kitabxanaların əksəriyyəti müəssisələrdə yerləşdiyindən onlar bilavasitə müəssisələrin fəhlə, texniki mühəndis heyətinə xidmət edir, onların peşə biliklərinin yüksəlməsinə, ixtisaslarının təkmilləşməsinə, beləliklə də müəssisələrin işində səmərəliliyin yüksəlməsinə xidmət edirdilər.

80-cı illərin axırında kitabxana 125 texniki kitabxanaya metodik rəhbərlik edirdi. Kitabxanada metodik şöbənin yaranması bu işin məqsədyönlü təşkilini asanlaşdırmış, metodik işlərin elmi əsaslara söykənərək aparılmasına imkan yaratmışdı. Kitabxana rəhbərlik etdiyi kitabxanalar üçün metodik müşavirələr, söhbətlər, kurslar təşkil edir, metodik ədəbiyyat, metodik məktublar hazırlayıb göndərirdi. Kitabxana texniki kitabxana şəbəkəsində işləyən kadrların ixtisasının yüksəldilməsinə, peşə biliklərinə yiyələnməsinə xüsusi diqqət yetirirdi.

Bu məqsədlə vaxtaşırı olaraq tədris kursları təşkil edilirdi. Kitabxana belə kursların tədris planlarının tərtibinə, kursda dərs deyəcək müəllim kadrlarının seçilib hazırlanmasına xüsusi qayğı ilə yanaşırdı. Həmçinin

nin kitabxana işçiləri üçün həftədə bir dəfə qrup halında məsləhətlər verilirdi. Kitabxana texniki kitabxanalara fondlarını komplektləşdirməkdə, mərkəzləşmiş qaydada işlənməsində də yaxından köməklik edirdi. Kitabxana bu dövrdə texniki kitabxanaların mərkəzləşdirilmiş komplektləşdirilməsi sistemini həyata keçirməyə başlamışdı. Bu sistemə 90 kitabxana daxil olmuşdu. Təkcə 1989-cu ildə 50 komplektləşdirmə günü keçirilmiş, mərkəzləşdirilmiş komplektləşdirmə planı əsasında sifarişlər hazırlanmışdı.

Kitabxananın metodik fəaliyyətini xarakterizə etmək üçün bu rəqəmlərə diqqət yetirək: 80-ci illərdə kitabxana 125 kitabxanaya metodik rəhbərlik edirdi. Bunlardan 63-ü sənaye müəssisələrinin, 38-i elmi-tədqiqat institutlarının, 10-u konstruktor bürolarının, 14-ü digər müəssisələrin kitabxanaları idi. Göründüyü kimi, belə mürəkkəb, müxtəlif profilli kitabxana şəbəkəsinə metodik rəhbərlik etmək o qədər də asan iş deyildi. Bunun üçün kitabxana ciddi elmi-metodik bazaya malik olmalı idi.

70-ci illərin ortalarında SSRİ-də avtomatlaşdırılmış elmi-texniki informasiya sisteminin yaradılmasına dair dövlət proqramı işlənilib Nazirlər Soveti tərəfindən təsdiq edilmişdi. Proqrama əsasən ümumittifaq, sahəvi və respublika (ərazi) avtomatlaşdırılmış elmi-texniki informasiya mərkəzləri şəbəkəsi yaradılmalı və bir-birilə telesmal rejimində əlaqələndirilməli idi (24 nömrəli dövlət proqramı).

Proqrama əsasən elmi-texniki kitabxanalar avtomatlaşdırılmış elmi-texniki informasiya sisteminin alt sistemi kimi əlaqəli şəkildə formalaşdırılmalı idi. Bu

na görə də 1976-cı ildə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında elmi-tədqiqat şöbəsi təşkil edildi və SSRİ-də ilk dəfə respublika səviyyəli nümunəvi avtomatlaşdırılmış integral kitabxana-informasiya sistemi layihələşdirilməyə başladı. Bakı Dövlət Universitetinin dosenti Ə.M.Rüstəmov həmin sistemə rəhbərlik etmək üçün sistemin baş konstruktoru kimi dəvət edildi. Bu sistem qısaca olaraq "ASU NTB Azərb SSR" kimi dövlət qeydiyyatına alınmışdı.

"ASU NTB Azərb SSR" RETK-nı və 25 iri elmi-texniki kitabxanaları əhatə edən şəbəkə avtomatlaşdırılmış sistem idi. Sistemin texniki bazası kimi respublika Statistika Komitəsinin və Azərbaycan Elmi-texniki İnformasiya İnstitutunun hesablama mərkəzlərindən istifadə edilirdi.

"ASU NTB Azərb SSR"-in layihələşdirilməsində mərkəzləşdirmə texniki konsepsiyası əsas götürülmüşdü. Sistem aşağıdakı altsistemlərdən ibarət idi və RASNTİ ilə tam uyğunluğu təmin edilmişdi:

1. Sənəd - məlumat bankı (şəbəkə elektron kataloqu, abonent və s.);
2. Avtomatlaşdırılmış komplektləşdirmə;
3. Sənədlərin analitik-sintetik işlənməsi;
4. Kitabxana xidməti (servisi);
5. Biblioqrafik informasiya;
6. İdarəetmə;
7. Maddi-texniki təchizat;
8. Maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti.

Hər altsistem bir sıra kompleks məsələlərə bölünürdü. Onların ümumi miqdarı 32-yə qədər idi. Altsistemlərin hər birinin texniki və işçi layihəsi işlənmişdi.

1981-1987-ci illərdə kitabxana xidməti və idarəetmə tətbiq edildi və SSRİ Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin ixtisas komissiyasına rəsmi təhvil verildi.

Ümumiyyətlə, 1979-1987-ci illərdə deyilən sistemə dair SSRİ-nin mərkəzi mətbuatında 15 məqalə və məruzə dərc edilmişdi. Bir monoqrafiya hazırlanıb nəşr edilmişdi.

İş davam etdirilməli idi. Lakin SSRİ-nin dağılması respublikamızda siyasi və iqtisadi vəziyyətin mürəkkəbləşməsi ilə əlaqədar olaraq bu vacib tətbiqi problem tam şəkildə, layihə variantında reallaşdırılmadı.

1980-ci ildə SSRİ xalq təsərrüfatı nailiyyətləri sərgisində (NTİ-80) "ASU NTB Az.SSR" sisteminin layihə variantı I-ci dərəcəli diploma və xüsusi pul mükafatına layiq görülmüşdü. Sistemin reallaşan altsistemləri Moldova, Özbəkistan və Ukraynanın mərkəzi elmi-texniki kitabxanalarında tətbiq edilməyə başlamışdı.

Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası respublikamızda informatikanın inkişafında xüsusi rol oynamışdı. Kitabxana bir tərəfdən öz fəaliyyətində informasiyanı geniş surətdə tətbiq edir, informasiya işinin texniki vasitələrini əldə edib onlardan istifadə edir, digər tərəfdən informasiyanın kitabxana işinə daxil edilməsi, onun tərkib hissəsi olması haqqında elmi fikirləri inkişaf etdirib yayırdı. Kitabxananın bu sahədə respublika Elmi-Tədqiqat İnformasiya İnstitutu ilə

əlaqəsi, işlərinin integrasiya edilməsi kitabxananın informasiya fəaliyyətinə olduqca mühüm təsir göstərmişdi. İnformatika sahəsində kadr hazırlamaq məqsədi ilə kitabxana 70-ci illərdə Respublika Elmi-Tədqiqat İnformasiya İnstitutu ilə birlikdə Azərbaycanca ilk dəfə olaraq "İnformatika" xalq universiteti yaratmışdı. Tədris prosesi 2 illik olan bu universitetdə iki fakültə: "İnformatika" və "Kitabxanaçılıq" fakültələri var idi. Bu fakültələrdə dərsləri Respublika Elmi-Tədqiqat İnformasiya İnstitutunun əməkdaşları, kitabxananın işçiləri və digər mütəxəssislər deyirdilər. Heç şübhəsiz, kitabxananın təşkil etdiyi bu xalq universitetinin respublikamızda kitabxanalarda informasiya işinin təşkilində və formalaşmasında mühüm əhəmiyyəti olmuşdur.

Beləliklə, 70-ci illiyini təntənə ilə qeyd etdiyimiz Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası 80-ci illərin axırında və 90-cı illərin əvvəllərində respublikamızda və SSRİ məkanında ən zəngin və hərtərəfli kitab fonduna, böyük maddi-texniki ehtiyatlara, elmi-metodik potensiala, yüksək ixtisaslı kadrlara, geniş informasiya imkanlarına malik olan bir kitabxana kimi formalaşmışdır.

Kitabxana oxuculara xidmət işinin təşkili sahəsində çox böyük nailiyyətlər əldə etmiş, xidmət işinin səmərəliliyini xeyli artırmış, böyük oxucu nəsillərinin rəğbətini qazanmışdı.

Müstəqil, suveren Azərbaycan dövlətinin yaranması xalqımızın tarixində çox mühüm hadisə oldu. Xalqımız əsrlərdən bəri arzusunda olduğu müstəqilliyə qovuşdu və öz taleyinin sahibinə çevrildi. Azərbaycan-

da müstəqil, suveren, hüquqi, dünyəvi, demokratik dövlətin yaranması xalqımızın taleyini kökündən dəyişməklə, ona milli ənənələrimizə, soy kökümü-zə qayıtmaq imkanı verdi.

Öz müqəddəratının sahibi olan xalq milli mədəniyyətin inkişafı üçün geniş imkanlar əldə etdi. Bütün Azərbaycan xalqı kimi Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının əməkdaşları da xalqımızın müstəqilliyini böyük sevinc və iftixar hissi ilə qarşıladı. Kitabxananın kollektivi öz fəaliyyətini bilavasitə Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsinə, milli mədəniyyətimizin, elmimizin, ideologiyamızın, texnikamızın inkişafına yönəltdi. Kitabxana işində böyük islahatlar aparılmağa başladı. Kitabxana işi müstəqilliyin tələb etdiyi yeni şəraitə, milli ideologiyaya, yeni demokratik prinsiplərə uyğun qurulmağa başladı. Hər şeydən əvvəl kitabxananın təşkilati cəhətdən təbəçiliyində məqsədyönlü dəyişiklik edildi. Azərbaycan Nazirlər Kabineti çox düzgün olaraq 1993-cü ildə kitabxanaya Azərbaycan İqtisadiyyat Nazirliyinin təbəçiliyindən alıb Azərbaycan Respublikası Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin təbəçiliyinə verdi. Bu tədbirlər kitabxananın gələcək inkişafı üçün böyük perspektiv imkanlar açdı. Müstəqilliyin əldə edilməsi xalqımıza çox baha başa gəldi. Erməni faşistləri ilə uzun sürən ağır müharibə respublikanın iqtisadiyyatına böyük zərbə vurdu. İqtisadiyyatda baş verən böhran bütün sosial, mədəni sahəyə, xüsusilə kitabxana işinə də olduqca mənfi təsir göstərən kitabxananın maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan vəsait ciddi surətdə ixtisar edildi. Kitabxanaların maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmək, kitab fon-

dunu komplektləşdirmək, yeni jurnal və dövri mətbuat almaq üçün vəsait ayrılması onların fəaliyyətini olduqca zəiflətdi. 90-cı illərin əvvəllərindən RETK-nin fəaliyyətində ciddi durğunluq baş verdi. Bu hər şeydən əvvəl, kitabxananın inkişafı üçün vəsaitin ayrılması ilə bağlı idi. 80-ci illərlə müqayisədə hazırda RETK-ya daxil olan yeni elmi-texniki ədəbiyyatın və müxtəlif informasiya daşıyıcılarının miqdarı 15-20 dəfə azalmışdır. Təkcə bunu göstərmək kifayətdir ki, son illər kitabxanaya Azərbaycandan xaricdə nəşr olunan rus və digər xarici dillərdə heç bir kitab demək olar ki, alınmır. Elmi-texniki referativ jurnalların alınmaması respublikada texniki elmlərin öyrənilməsinə olduqca mənfi təsir göstərir. Kitabxana binasının darısqallığı və namünasibliyi oxuculara xidmət işini yüksək səviyyədə təşkil etməyə imkan vermir. Bütün göstərilən çətinliklərə baxmayaraq həyat davam edir. Respublikanın iqtisadiyyatının və mədəniyyətinin tədricən inkişafı Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının fəaliyyətinə ciddi müsbət təsir göstərmiş, kitabxana işi dirçəlməyə və yavaş - yavaş inkişafa başlamışdır.

1999-cu ildə respublikamızın Milli Məclisi "Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu"nu qəbul etdi. Ölkəmizin mədəni həyatında mühüm hadisə olan bu qanun kitabxana işinə dair dövlət qanunvericiliyinin əsasını qoydu. Kitabxana işinin qanunla tənzim edilməsi üçün şərait yaratdı. Müasir dünyanın ən demokratik prinsiplərinə əsaslanan və ümumbəşəri sərvətlərdən bəhrələnen bu qanun işləməkdədir. Bunun əsas müddəaları tədricən dövlətimiz tərəfindən həyata keçirilir. Respublika Elmi-Texniki

Kitabxanası da öz işini bu qanuna müvafiq həyata keçirir. Qanunun 8-ci maddəsinə görə Elmi-Texniki Kitabxanaya respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxana statusu verilib və qanunun 15-ci maddəsinə əsasən dövlət və qeyri - dövlət nəşriyyatlarından, nəşriyyat fəaliyyəti ilə məşğul olan poliqrafiya müəssisələri və digər hüquqi şəxslər tərəfindən buraxılan çap məhsullarından profilinə uyğun olaraq 2 pulsuz məcburi nüsxə almaq hüququ verilib. Kitabxana bu hüquqdan istifadə edə bilsə, heç şübhəsiz, kitabxana fondunun komplektləşdirilməsində ardıcılıq və fondun dolğunluğu təmin oluna bilər.

Hazırda kitabxananın fondunda 20 milyon nüsxə çap vahidi saxlanılır. Kitabxana il ərzində 21 mindən artıq oxucuya xidmət edir. Xidmət şöbəsi, oxu zalları, depozitar və mübadilə fondu, kitabxanalararası abonent bölməsi, patent və standartlar fondları daim oxucuların istifadəsindədir. Kitabxanada oxucuları informasiya xidməti ilə təmin etmək üçün böyük sorquməlumat fondu, kataloq və kartotekalar sistemi mövcuddur. Bu sistem müasir oxucunun bütün sorğu və tələbatlarını həyata keçirmək üçün ardıcıl informasiya işi təşkil edir. Həmçinin kitabxanada xarici dillərdə ədəbiyyatı oxucuların istifadəsinə verən dünyanın 18 ölkəsindən alınan 126 min çap vahidindən artıq kitabı olan ədəbiyyat fondu fəaliyyət göstərir.

Kitabxanada olan patent fondu dünyanın 35 ölkəsinin 27 dilində Beynəlxalq və Avropa patent idarələrinin sənədləri və müəllif şəhadətnamələri ilə komplektləşdirilmişdir. Respublikada yeganə olan bu fond

bütün müəssisə və təşkilatlara xidmət edir. Burada geniş tədqiqatlar aparmaq imkanı vardır.

Respublikanın bütün vətəndaşlarına xidmət etmək sayəsində kitabxananın nəzdində olan Respublika standartlar və normativ-texniki sənədlər fondunun və 100 min nüsxədən artıq kitabı olan depozitar mühafizə fondunun xidmətləri xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Hazırda kitabxana və onun bölmələrində 14 şöbə fəaliyyət göstərir. Kitabxananın işçilərinin sayı 142 nəfərdir. Kitabxana işçilərinin 63 nəfərinin ali təhsili vardır ki, bunlardan 43 nəfəri ali ixtisas təhsilli yüksək ixtisaslı mütəxəssislərdir. 45 nəfərin isə orta ixtisas təhsili vardır. Kitabxananın belə yüksək ixtisaslı kadr potensialına malik olması, kitabxana işini dövrün tələbləri səviyyəsində qurmaq imkanı verir. Kitabxanada son zamanlar ənənəvi xidmət formaları ilə yanaşı olaraq yeni xidmət formalarına keçilmişdir. 1999-cu ilin əvvəllərindən başlayaraq kitabxanada qismən ödənişli məlumat-bibliografiya və informasiya xidmətləri tətbiq edilməyə başlamışdır. Yeni xidmətin əhəmiyyətli cəhəti ondan ibarətdir ki, böyük maliyyə çətinliyi ilə üzləşən kitabxana pullu xidmətdən əldə etdiyi vəsaitə müasir oxucu üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb edən dövrü nəşrlər almağa başlamışdır.

Kitabxana son zamanlar kitabxana işini kompüterləşdirmək üçün əməli addımlar atmağa başlamışdır. 1999-cu ildə Dövlət Elm və Texnika Komitəsi kitabxananı kompüterləşdirmək və onun internet sisteminə qoşulmasını təmin etmək üçün kitabxananı yeni kompüter texnikası dəsti ilə təchiz etmişdir. Kitabxanada

"İnternet" və "Elektron poçtu" sisteminə qoşulmaq üçün texniki baza hazırlanmışdır.

İnternetdən istifadə oxuculara xidmət sahəsində kitabxananın imkanlarını genişləndirmiş, zəruri informasiyanı dünyanın istənilən ölkəsindən əldə edib oxucular çatdırmaq üçün əlverişli şərait yaratmışdır.

Kitabxana öz 70 illik yubleyini respublikamızın müstəqilliyi şəraitində əldə etdiyi çox böyük nailiyyətlərlə qarşılayır.

Vətən elminin, mədəniyyətinin tərəqqisi naminə indi də səmərəli fəaliyyətini davam etdirir.

MÜNDƏRİCAT

- Respublika Elmi - Texniki kitabxanasının 70 illiyi 3-6
- Azərbaycan elmi - texniki fikrinin xəzinəsi. 7-36

Nəşriyyatın direktoru:
Baş redaktor:
Mətbəə üzrə direktor
müavini:

Balakış Ağayev
Məmməd Əlizadə

Ələs Qasımov

Yığılmağa verilmişdir 4.05.2001-ci il
Çapa imzalanmışdır: 14.05.2001-ci il
Kağız formatı 60x84 1/16.
fiz.ç.v. 2. nəşr. ç.v. 2,375. Tirajı 200.

Bakı Universiteti nəşriyyatı,
Bakı - 370148, Z.Xəlilov küçəsi, 23.
BDU Nəşriyyatının mətbəəsi

2001
1324

847